

Protocol (hoog) begaafdheid

De Brink
Februari 2013
Herzien november 2016

"Wanneer je een schip wilt gaan bouwen, breng dan geen mensen bijeen om timmerhout te sjouwen of te tekenen alleen. Voorkom dat ze taken ontvangen, deel evenmin plannen mee, maar leer eerst mensen verlangen naar de eindeloze zee."

-Antoine de Saint-Exupéry-

Note:

- In dit protocol wordt gesproken over begaafde leerlingen. Hierin wordt geen onderscheiding gemaakt tussen begaafd en hoogbegaafd, tenzij expliciet vermeld.
- In dit stuk wordt het Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid afgekort tot DHH.
- Ook wordt er de mannelijke vorm gebruikt, voor hem kun je ook haar lezen.

De Brink

Leusden, februari 2013

Gemaakt door Judith van Loenen, specialist begaafdheid

Herzien november 2016 door Brian Veenhof, directeur en Caroline Adama, coördinator begaafde leerlingen

Inhoud protocol:

1. Inleiding
2. Doelstelling
3. Visie (hoogbegaafdheid)
4. Doelgroep
5. Kenmerken
6. Signalering
7. Compacten en verrijken
8. Vervroegde doorstroming
9. Verantwoording
10. Evaluatie protocol

Bijlage:

1. Intakevragenlijst nieuwe kleuters
2. Informatie over onderpresteren
3. Informatie compacten
4. Informatie materialen verrijken

1. Inleiding

Uitgangspunt bij het onderwijs op De Brink is het streven om de mogelijkheden van elk kind zoveel mogelijk te benutten en zover mogelijk te ontwikkelen.

Doelstelling hierbij is dat het kind zich harmonisch ontwikkelt wat betreft verstandelijke, emotionele, sociale, lichamelijke en creatieve ontwikkeling. De leerling krijgt passende leerstof aangeboden en de hiervoor benodigde onderwijssituaties worden gecreëerd.

Voor kinderen met leerproblemen biedt De Brink specifieke zorgvoorzieningen. Er zijn echter op de school ook een groep begaafde leerlingen. Ook aan de onderwijsbehoeften van deze leerlingen willen we voldoen.

Bekende problemen bij onvoldoende erkenning en aanpak van deze kinderen kunnen zijn: onaangepast gedrag, demotivatie, slechte werkhouding, onderpresteren en verlies van eigenwaarde. De school onderkent dit probleem en wil mbv dit protocol waarborgen dat er voor deze groep kinderen adequate voorzieningen zijn.

2. Doelstelling

Dit protocol moet een praktische leidraad zijn voor leerkrachten en ouders. Doel is om voor de groep begaafde leerlingen extra faciliteiten te creëren, zodat zij hun in potentie aanwezige vaardigheden in voldoende mate kunnen ontwikkelen.

3. Visie

De visie van de school is om zoveel mogelijk uit de leerling te halen. Door middel van signaleringsinstrumenten, observaties en gesprekken met leerling en ouders kan te weten gekomen worden of een leerling wellicht te kort gedaan wordt in het volgen van leerstof op het niveau van de groep.

Deze signalering gebeurt zo vroeg mogelijk en begint bij het allereerste intakegesprek welk (kind), ouders en de leerkracht met elkaar hebben binnen zes weken na de start van een leerling in een groep. Daarnaast maken we gebruik van de signaleringsinstrumenten behorende bij de methodes en het DHH. Zie verder het hoofdstuk signalering.

Omdat de Brink ernaar streeft dat begaafde leerlingen zich zo optimaal mogelijk kunnen ontplooien, wordt er een andere houding van de leerkrachten verwacht dan bij een reguliere leerling. De aanspreektoon en houding zullen passend moeten zijn bij de manier van denken van begaafde leerlingen. Ook moeten de leerkrachten streven naar het bieden van voldoende uitdaging, zodat de leerlingen zich gemotiveerd zullen kunnen blijven ontwikkelen op hun eigen niveau.

Dit kan individueel of met klasgenoten binnen de groep plaatsvinden, maar zou ook met ontwikkelingsgelijken kunnen zijn uit andere jaargroepen.

De leerkracht is in staat om de leerling binnen het dagprogramma het eigen werk aan te bieden. Een flexibele houding wordt dan ook verwacht. Hierbij wordt verwacht dat de leerkracht de leerling niet 'laat zwemmen', maar adequaat begeleidt mbt het stellen van smart doelen, uitleg, verwerken en evaluatie.

Uiteraard mag van de leerling enige mate van zelfstandigheid en zelfredzaamheid verwacht worden.

4. Doelgroep

De doelgroep voor het protocol hoogbegaafdheid is:

- Leerlingen die uitblinken op één vakgebied
- Begaafde kinderen: IQ 115-130 (7,5 %)
- Hoogbegaafd: IQ 130-145 (2,3 %)
- Zeer hoogbegaafd: IQ > 145 (0,2 %)
- Exceptioneel hoogbegaafd: IQ > 160 (0,0032 %)

Tussen haakjes staan het aantal procenten van de gehele leerling populatie van de school.

Bij het vermoeden van onderpresteerders valt te overwegen om een intelligentieonderzoek af te laten afnemen. Bij de signalering via het DHH vallen ook de begaafde kinderen op die een sociale- en/of emotionele belemmering ervaren waardoor het lastig is om de juiste aanpak te vinden. Ook voor deze kinderen is het handig om het IQ te bepalen. Deze IQ test is door externen af te nemen (in opdracht van de ouders zelf).

5. Kenmerken

Het belangrijkste kenmerk van begaafdheid is de hoge intelligentie. Op jonge leeftijd is het echter niet mogelijk om een conclusie te trekken over de mogelijke begaafdheid van het kind. Meer maatgevend zijn die kenmerken die zich vanaf

de kleuterleeftijd bij begaafde leerlingen steeds scherper zullen aftekenen. Er is een onderscheid tussen leereigenschappen en persoonlijkheidseigenschappen. De mate waarin deze persoonlijkheidseigenschappen voorkomen hangt samen met het karakter van het kind.

Leereigenschappen:

- o is snel van begrip
- o maakt grote denk- en leerstappen
- o beschikt over een goed geheugen
- o heeft een brede algemene kennis en interesse
- o beschikt over een groot probleemoplossend vermogen
- o is in staat verworven kennis toe te passen
- o is in staat nieuwe kennis te integreren met oude kennis
- o beschikt over een groot analytisch vermogen
- o zelfstandig in het nemen van beslissingen

Persoonlijkheidseigenschappen:

- o is taalvaardig en kan spelen met taal
- o komt met creatieve en originele oplossingen
- o is geestelijk vroegrijp
- o houdt van uitdagingen
- o beschikt over een groot doorzettingsvermogen
- o is op een gezonde manier perfectionistisch ingesteld
- o is veelal een intuïtieve denker
- o heeft behoefte aan een hoge mate van autonomie
- o beschikt over het vermogen van (zelf)reflectie
- o is sociaal competent

6 Signalering

De signalering bij kleuters verloopt anders dan bij kinderen uit hogere groepen. Er wordt gebruik gemaakt van zowel de quickscan als de klassenobservaties en toetsresultaten. De ervaringen van ouders zijn erg belangrijk en de leerkracht zal voordat het kind op school komt daarom een gesprek met ouders hebben.

Ouders zijn immers de deskundigen betreffende hun eigen kind. Bovendien hebben zij een beeld van het kind thuis, welke anders kan zijn dan het beeld dat op school waargenomen wordt. Wat zeker niet vergeten mag worden, is dat een kleuter zich binnen 6 weken heeft aangepast aan de gewoontes van de groep en zijn leeftijdsgenootjes. Enige voorsprong zal binnen 6 weken nauwelijks meer zichtbaar zijn. Hierdoor kan de leerkracht een vertekend beeld krijgen en kunnen de gevolgen voor de sociale omgang van het kind en zijn leerrendement zeer ernstig zijn. Het kind loopt het risico dat de ontwikkeling stagneert en zich niet ontwikkelt naar eigen capaciteit en op sociaal/emotioneel gebied.

De quickscan is een onderdeel van het DHH en wordt afgenomen 6 weken voor de herfstvakantie in groep 1,2,3 en bij nieuw ingestroomde leerlingen. Bovendien wordt de quickscan afgenomen zes weken voor de zomervakantie in groep 5. De leerkracht vult per leerling een aantal vragen in. De conclusie kan zijn, dat er verder gegaan wordt met signaleren, diagnosticeren of dat er op dat moment niets verder wordt ondernomen.

Groep 1 en 2:

- Nieuwe ouders hebben een kennismakingsgesprek met de directeur. Opvallendheden rondom het kind kunnen een eerste aanwijzing zijn.
- Enige weken voordat de kleuter op school komt, wordt er door de ouders een intakeformulier ingevuld (Zie bijlage).
- Voordat een leerling op school komt, vindt een gesprek met ouders en leerkracht n.a.v. het intakeformulier plaats.
- Indien noodzakelijk zal de leerkracht als er sprake is van een (mogelijke) voorsprong, hierop bedacht zijn en moeten kijken wat de mogelijkheden van de leerling zijn. Het kind zal uitgedaagd moeten worden en niet beperkt worden tot wat hoort in het aanbod van een jong kind.
- Binnen een termijn van 6 weken wordt de quickscan uit het DHH van het kind door de leerkracht ingevuld. Wanneer er sprake is van eventuele verdere diagnosticering, worden de coördinator en IB-er ingeseind en worden de stappen volgens het DHH verder uitgevoerd.
- Wanneer het kind niet uit de quickscan naar voren komt, zullen de observaties, oudergesprekken en toetsen in de loop van de kleuterperiode mogelijk reden zijn om alsnog de stappen volgens het DHH te volgen.
- De quickscan wordt zowel in groep 1 als in groep 2 binnen de eerste 6 weken ingevuld.

Groep 3 t/m 8:

- De quickscan wordt voor de herfstvakantie in week 6 in groep 3 afgenomen. Aan de hand daarvan worden opvallende kinderen doorgegeven aan de coördinator en de IB-er. De stappen worden volgens het DHH verder gevolgd.
- Zes weken voor de zomervakantie wordt in groep 5 de quickscan afgenomen. Alle kinderen worden weer onder de loep genomen. Er is gebleken, dat kinderen die mogelijk dyslexie hebben en zeer intelligent zijn, juist nu naar voren kunnen komen, omdat het leesonderwijs redelijk onder de knie is. Aan de hand daarvan worden opvallende kinderen doorgegeven aan de coördinator en de IB-er en worden de stappen volgens het DHH verder gevolgd.
- Kinderen die in de loop van de schooljaren niet uit de quickscan komen, maar in meerdere mate opvallen in hun werk, werkhouding en prestaties, worden door de leerkracht en de coördinator bekeken of zij mogelijk zouden kunnen compacten en verrijken.
- Dit kunnen ook kinderen zijn die onderpresteren. De leerkracht zal alert moeten zijn op de signalen die deze kinderen geven.
- De kinderen die werk op maat hebben en doorgaan naar het volgende schooljaar, zullen direct bij aanvang van de eerste dag dit werk voortzetten. Er zal dus geen soort van gewenningsperiode of observatieperiode plaatsvinden. In de overdracht zullen deze kinderen ook uitdrukkelijk besproken worden.

Nieuwe kinderen:

Binnen de eerste zes weken na de komst van een nieuwe leerling vindt een kennismakingsgesprek plaats met leerling, ouders en leerkracht.

Voor de kinderen die nieuw op De Brink komen (aanvang schooljaar of tussendoor), gelden dezelfde regels als bij de leerlingen uit groep 1/2. Hieronder nog even kort opgesomd:

1. Invullen vragenlijst door ouders.
2. Gesprek met de leerkracht vòòr aanvang eerste schooldag indien mogelijk en indien niet mogelijk binnen zes weken.
3. Binnen 6 weken invullen quickscan.

Indien een leerling op de vorige school al gewerkt heeft met compacten en verrijken zal de nieuwe leerkracht hierop moeten inspelen.

Het kan voorkomen, dat er voldoende signalen zijn dat het kind wellicht meer aan zou kunnen, zonder dat de leerling opvallend in de quickscan scoort. Dan wordt in samenspraak met de ouders en de coördinator de signaleringsfase van het DHH in gang gezet.

8. Compacten en verrijken

Het toepassen van compacting bij het reguliere leerstofaanbod vormt de basis van de begeleiding van begaafde kinderen. Compacting blijft niet alleen beperkt tot het schrappen van onnodige herhalings- en oefenstof uit de reguliere methoden, maar ook tijdens het geven van instructie en het nabespreken van het gemaakte werk kan compacting worden toegepast. Dit vraagt een actieve houding van de leerkracht en is het belangrijk dat de leerling betrokken wordt bij het eigen leerproces.

Voor het klassenmanagement zal het er als volgt uitzien:

- Korte klassikale instructie, waarbij direct het nieuw te leren element benoemd wordt. Smart Doelen worden gesteld. Een planning wordt gemaakt.
- Begaafde leerlingen gaan aan het werk volgens hun compactingprogramma.
- Leerkracht gaat verder met de groep.
- Leerkracht geeft eventueel verlengde instructie.
- Leerkracht doet korte ronde bij *alle* leerlingen
- Leerkracht spreekt de les na. De begaafde kinderen doen alleen met de klassikale nabespreking mee over datgene wat ze gedaan hebben. De leerkracht zal tijdens het nabespreken vooral ook ingaan op de gevonden oplossingen en de strategieën die de begaafde leerlingen hebben gemaakt.

Uitgangspunt is dat de groepsleerkracht instructie geeft, directe begeleiding verzorgt en werk nakijkt en bespreekt. Binnen zijn gewone klassenmanagement zal hij dus tijd moeten reserveren voor deze begeleiding.

De verrijkingsleerstof kan in overleg met de coördinator worden opgezocht.

Compacten kan in alle fasen van het leerstofaanbod worden toegepast.

Wanneer compacten?

- Als een leerling opvalt bij goede prestaties bij zowel dagelijks werk (per vak) als bij de toetsen.
- Als de resultaten bij de toetsen dusdanig verschillen met het gewone werk -of andersom- kan nader onderzoek en mogelijk compacten nodig zijn.
- Als een leerling volgens het DHH het advies krijgt om te compacten.

Om het juiste niveau te bepalen kan er met Cito (digitaal) maximaal 2 jaar vooruit getoetst worden tot het kind geen hoge I of I+ score haalt.

Compacten eerste leerlijn:

Doelgroep: goede leerlingen die goed meekomen met de lessen en de stof goed beheersen.

- Weglaten herhalingsstof.
- Beperken en/of selecteren van de oefenstof.
- Instructie weglaten of verkorten.
- Nabespreken van alleen de stof die de leerling gemaakt heeft.

Compacten twee leerlijn:

Doelgroep: kinderen met een grote didactische voorsprong.

- Beginpunt zijn de vooraf gemaakte methodetoetsen.
- Minimum pakket reguliere leerstof.

Altijd aanbieden:

- Introductie nieuwe elementen.
- Opdrachten met een probleemoplossend karakter.
- Groepsgerichte activiteiten.
- Methode toetsen. (Wel instructie geven!!).

Verrijkingstaken:

Compacting en verrijking zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het aanbieden van verrijkingsstof zorgt ervoor dat leerlingen niet alleen maar versneld door de leerstof gaan, maar dat er ook een meerwaarde wordt geboden ten opzichte van het reguliere leerstofaanbod. Bij het indelen van de leerling in een bepaalde leerlijn wordt niet alleen de mate van compacting bepaald, maar ook de keuze van het verrijkingsmateriaal.

Verrijkingsmateriaal kan structureel of incidenteel worden ingezet.

Samen met de leerling worden smart doelen opgesteld en een planning gemaakt. De leerkracht kan dit zelf of in overleg met de coördinator begaafde leerlingen doen.

Variatie in de opdrachten zijn noodzakelijk. Hoe ouder de leerling, hoe meer variatie hij aan kan.

Verrijkingstaken kunnen niet geclassificeerd worden als zelfstandig werken. Beter is te spreken van zelfstandig leren en zelfverantwoordelijk leren!

Er kan overleg met de coördinator plaatsvinden welk materiaal wanneer ingezet kan worden. De leerkracht blijft echter altijd de eindverantwoordelijkheid houden. Deze zal ook de ouders informeren over de stappen die gemaakt worden.

Om de feeling met de groep te behouden is het nodig om het gemaakte werk aan de groep te presenteren. De leerling kan trots zijn op zijn werk en zijn groepsgenoten laten zien waarmee hij bezig geweest is. Een beoordeling tenslotte over het gemaakte werk qua inzet en prestatie is uiteraard ook van belang. In het schoolverslag wordt verteld waar de leerling mee bezig is geweest en met welk resultaat.

9. Vervroegde doorstroming

Er zijn twee manieren om vervroegde doorstroming te realiseren.

1: Een groep overslaan.

De ontwikkelingsvoorsprong van de leerling is dusdanig verder dan zijn huidige groepsgenoten.

2: Twee leerstof jaren in één schooljaar.

Door het aanbieden van twee leerstof jaren in één schooljaar, worden kennishiaten in de leerstof voorkomen. Door middel van compacting wordt de leerstof ontdaan van alle overbodige herhalings- en oefenstof. Deze manier van doorstroming wordt vooral gekozen in die gevallen dat de leerling een sociaal-emotionele voorsprong heeft op zijn huidige groep, maar de didactische voorsprong niet zodanig is dat de leerling moeiteloos kan doorstromen.

Criteria

Primaire criteria:

- o Hoge intellectuele capaciteiten. (Middels DHH of intelligentieonderzoek)
- o Didactische voorsprong, > 12 maanden.
- o Aanwezige risicofactoren.
  - Sociaal functioneren van de leerling?
  - Zelfbeeld leerling?
  - Aanwezigheid (of in potentie) faalangst
  - Voldoende beschikking tot werk en leerstrategieën?
  - Sprake van onderpresteren?
  - Gediagnosticeerde leer- en/of gedragsstoornis? (Overleg met een deskundige noodzakelijk).

Secundaire criteria:

- o Geboortedatum
- o Is er sprake van eerder vervroegde doorstroming?
- o Opvatting leerling
- o Opvatting ouders
- o Opvatting leerkracht

Schoolgebonden criteria:

- o Houding school
- o Mogelijkheden voor- en nazorg
- o Mogelijkheden van begeleiding in huidige groep
- o Opvang in ontvangende groep
- o Gezamenlijk besluit (huidige leerkracht, nieuwe leerkracht, coördinator, IB-er).

De beslissing van vervroegde doorstroming ligt bij de school en niet bij de ouders.

De risico afweging moet zowel gericht zijn op de vraag wat de effecten op de leerling zouden kunnen zijn als hij in de huidige groep blijft, als op de vraag wat de effecten zouden kunnen zijn als de leerling eerder naar een hogere groep gaat.

Doorstroming bij groep 1 komt het meeste voor: kinderen die versneld groep 1 doen en dan moeiteloos groep 2 in hetzelfde jaar doen om vervolgens naar groep 3 te gaan. Vaak heeft de afweging om niet door te gaan naar groep 2 te maken met motorische redenen en de veel gemaakte opmerking "hij is nog zo jong en

speels". Het gebeurt nog niet zo vaak, maar men kan overwegen om een kind in januari naar groep 3 te laten gaan. Dan heeft het kind nog een aantal maanden in groep 2 om te werken aan de motoriek en om ouder te worden. Vaak hebben kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong voldoende beheersing van letters en cijfers, zodat ze dat snel in januari oppikken. Indien ervoor gekozen wordt om het kind in groep 2 te laten blijven, zal er in het eerste half jaar in groep 3 een uitdagend programma geven moeten worden, omdat anders verveling, demotivatie en faalangst in grote mate ontwikkeld kunnen worden.

9. Verantwoording

Leerkracht:

zorg en begeleiding worden opgenomen in de dag/weekplanning
2x per week 30 minuten inplannen voor eventuele pluswerk
indien de coördinator afwezig is moet de werktijd gewoon doorgang hebben
evaluatie gemaakte werk op een vast tijdstip
invullen van quickscan volgens de signaleringskalender
bespreken met coördinator en IB-er over doorgang naar DHH
contactpersoon ouders
contactpersoon IB-er
verslaglegging in Parnassys
overdracht duo-er/volgende lk
opstarten en verrichten signaleringsfase
verzamelen observatiegegevens diagnostisch onderzoek
doortoetsen tbv diagnostisch onderzoek
verzamelen en controle van bestaande didactische gegevens tbv diagnostische onderzoek
opstellen handelingsplan
aanpassen leerstofaanbod dmv compacten en verrijken
evaluatie met leerling
voortgang- en evaluatiegesprekken met ouders, met coördinator en/of IB-er
verzameldossier opstellen vervroegde doorstroming
verslaggeving in rapport
overleg met de coördinator over masterclass leerlingen

Coördinator begaafde leerlingen:

verzamelen, interpreteren en eventueel handelen nav quickscan
coördinatie uitvoering diagnostisch onderzoek
interpretatie en verslaglegging van gegevens uit diagnostisch onderzoek(DHH)
procedure vervroegde doorstroming in samenspraak met IB-er
coachen leerlingen
coachen leerkrachten
voortgang- en evaluatiegesprekken met leerkrachten
bewaking doorgaande lijn in de aanpak over leerjaren heen
beheer en uitbreiding orthotheek met verrijkingsmateriaal
verslaggeving: via een gedeeld document op de Drive genaamd: Plus groep ..
bespreken portfolio met Iln
evalueren en beoordelen gemaakte projecten
verslaggeving/overleg met IB-ers n.a.v. groepsbesprekingen

beslist samen met de leerkracht van groep 7 en de IB-er welke kinderen naar de masterclass gaan

IB-er:

voortgang- en evaluatiegesprekken met Ik tijdens groepsbesprekingen
toezicht op juiste vermeldingen onderwijskundige behoeften in groepsplan
procedure vervroegde doorstroming in samenspraak met de coördinator
bespreken cito-resultaten met leerkracht en attenderen op eventuele
bijzonderheden

Masterclass:

Er bestaat de mogelijkheid om leerlingen van groep 7 op te geven voor de
Masterclass. Dit zijn speciale middagen in het voortgezet onderwijs voor
leerlingen uit groep 8. De leerkrachten van groep 7 gaan in overleg met de
coördinator welke kinderen in aanmerking komen. De leerkracht zal vervolgens
een gesprek hebben met ouders en vult de nodige gegevens in.

11. Evaluatie protocol

Het protocol wordt eens per drie jaar geëvalueerd op doeltreffendheid en
haalbaarheid. De evaluatie zal door de coördinator, IB-er en directeur worden
uitgevoerd. Daarna zal het protocol in het team worden vastgesteld.